

Історія

УДК 94(477)«09»:929 Князь Ігор]:930.2

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.16519366>

Внутрішня та зовнішня політика князя Ігоря за «Повістю минулих літ»

Криворучко Олександр Іванович,

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, кафедра історії

України, Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-9702-9250>

Прийнято: 29.06.2025 | Опубліковано: 27.07.2025

Анотація. Метою статті є висвітлення окремих аспектів життя та діяльності князя Ігоря, його ролі в руському державотворенні, участі у зовнішньополітичній діяльності. Дослідження базується на аналізі тексту «Повісті минулих літ», інших руських, візантійських та східних джерел, досягненнях попередніх дослідників суспільно-політичних процесів на Русі наприкінці IX – на початку X ст. Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні принципів історизму, системності, об'єктивності та неупередженості із загальнонауковими (індукції та дедукції, аналізу і синтезу) та спеціально-історичними (історико-типологічним, проблемно-хронологічним, історико-порівняльним) методами дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автором здійснено спробу проаналізувати низку аспектів життя та діяльності князя Ігоря, які залишаються недостатньо вивченими або потребують нового переосмислення.

В роботі розглянуто питання початку виконання Ігорем владних повноважень, обґрунтовано нові погляди щодо відносин Ігоря з печенігами, здійснено спробу визначення причин, що спонукали Ігоря до замирення з Візантією, проаналізовано різні підходи щодо характеристики представників київської княжої родини, імена яких фігурують у русько-візантійському договорі 944 р., висловлено припущення щодо обставин загибелі князя.

У висновках зазначено, що внутрішня і зовнішня політика князя Ігоря була спрямована на зміцнення централізованої влади, розширення меж руської держави, збереження стабільності в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, посилення міжнародного авторитету Русі

Ключові слова: Візантія, Русь, «Повість минулих літ», князь Ігор, полюддя, військові походи руських князів, русько-візантійські договори.

Domestic and Foreign Policy of Prince Igor according to "The Tale of Bygone Years"

Oleksandr Kryvoruchko,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of History of Ukraine, Department of History of Ukraine, Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi, Vinnytsia, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-9702-9250>

***Abstract.** The purpose of the article is to highlight certain aspects of the life and activities of Prince Igor, his role in the formation of the Russian state, and his participation in foreign policy. The study is based on the analysis of the text of the "Tale of Bygone Years", other Russian, Byzantine and Eastern sources, and the achievements of previous researchers of socio-political processes in Russia at the end of the 9th - beginning of the 10th centuries. The research methodology is based*

on a combination of the principles of historicism, systematicity, objectivity and impartiality with general scientific (induction and deduction, analysis and synthesis) and special historical (historical-typological, problem-chronological, historical-comparative) research methods.

The scientific novelty of the study lies in the fact that the author attempted to analyze a number of aspects of the life and activities of Prince Igor, which remain insufficiently studied or require new rethinking.

The work examines the issue of the beginning of Igor's exercise of power, substantiates new views on Igor's relations with the Pechenegs, attempts to determine the reasons that prompted Igor to reconcile with Byzantium, analyzes different approaches to the characterization of representatives of the Kiev princely family, whose names appear in the Rus'-Byzantine treaty of 944, and makes assumptions about the circumstances of the prince's death.

The conclusions state that Prince Igor's domestic and foreign policy was aimed at strengthening centralized power, expanding the borders of the Rus' state, maintaining stability in the face of internal and external threats, and strengthening the international authority of Rus'.

Keywords: *Byzantium, Rus', "The Tale of Bygone Years", Prince Igor, polyudya, military campaigns of Rus' princes, Rus'-Byzantine treaties.*

Постановка проблеми. Історія українського народу позначена багатьма іменами видатних особистостей. У когорті відомих діячів минулого чільне місце займає київський князь Ігор. На жаль, вітчизняна історична наука часто зображувала Ігоря невиразною фігурою у тіні князя Олега. Його ім'я передовсім пов'язують з невдалим походом проти Візантійської імперії у 941 р. та з грабіжницьким збором данини у древлян, що спричинило загибель князя. Ігорове князювання часто слугувало блідим тлом для яскравого змалювання здобутків його дружини Ольги.

Однак, на нашу думку, текст «Повісті минулих літ», візантійські, західні та східні джерела містить (часом у завуальованій формі) інші відомості про особистість князя, його внесок у становлення та розвиток руської держави.

Методологічною основою для з'ясування окремих аспектів діяльності князя Ігоря на основі аналізу тексту «Повісті минулих літ», документів візантійських та східних авторів є методи наукового пізнання: аналіз документальних джерел, порівняння підходів окремих дослідників у їх тлумаченні, систематизація та узагальнення інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням життя та діяльності князя Ігоря, його ролі в руському державотворенні, зовнішньополітичній діяльності, релігійній політиці перших руських князів займалася велика кількість вітчизняних та зарубіжних науковців. Ці дослідження базуються на кропіткому аналізі різноманітних історичних джерел. Особливе місце серед них займає найдавніший відомий руський літопис «Повість минулих літ» [1].

Цінні свідчення про різні редакції «Повісті минулих літ», роботи інших істориків, присвячених аналізу цього джерела, містить ґрунтовна праця Дмитра Багалія [2, С.40-62].

Не втратив актуальності збірник документів і матеріалів з історії давньої Русі, укладений Миколою Петровським у 1946 р. і перевиданий у 2019 р. Окрім тексту «Повісті минулих літ», збірник містить уривки візантійських джерел («Похід київського князя Ігоря на Царгород» Ліутпранда, «Про печенігів і Русь» Константина Багрянородного), творів східних авторів, «Слово про закон і благодать» київського митрополита Іліріона [3].

Значний обсяг історичних документів початкової доби руської державності містить перший том фундаментальної дев'ятитомної праці «Тисяча років української суспільно-політичної думки» [4].

У працях Петра та Олексія Толочків з історії Русі аналізується, зокрема, руське літописання, характеризуються етапи формування «Повісті минулих літ», особливості її тексту, міститься оцінки діяльності князя Ігоря [5,6].

Олександр Филипчук на основі кропіткого аналізу текстів «Повісті минулих літ», «Історії» Лева Диякона, праць інших візантійських авторів висвітлює ряд важливих аспектів князювання Ігоря: конструювання хронологічної сітки ранньої історії Русі; похід русів на Константинополь у 941 р.; русько-візантійські договори першої половини X ст.; таємниці вбивства київського князя [7].

Праці Миколи Котляра, присвячені суспільно-політичному житті Давньоруської держави IX–XIII ст., містять важливу інформацію початкового етапу формування руської держави за правління Олега та Ігоря [8, 9, 10].

Монографічне дослідження Леонтія Войтовича правлячих еліт Східної Європи кінця IX - початку XVI ст. - князів з династії Рюриковичів і Гедиміновичів містить важливі дані щодо походження князя Ігоря, аналіз договору князя з Візантією, зокрема, припущення щодо родинних відносин осіб, згаданих в угоді [11].

У праці Володимира Рички, присвяченій висвітленню життя та діяльності княгині Ольги, подається широка панорама суспільно-політичного життя Русі. Зокрема, дослідження містить аналіз суперечливих свідчень літописців щодо дати народження князя Ігоря, його місце в системі управління державою за князювання Олега тощо [12]. Дослідженню життєвого шляху княгині Ольги присвячена і праця Сергія Петкова [13].

Важливі археологічні дані з історії скандинаво - українських контактів доби раннього середньовіччя містить праця відомого українського дослідника Федора Андрощука [14].

У написанні статті стали корисними дослідження із серії «Навігатор з історії України», які допомагають краще зрозуміти джерела української історії,

усвідомлювати історичні контексти, визначати зв'язки історії Русі із світовими процесами [15, 16].

Цінну інформацію про відносини руських князів з печенігами, економічне становище древлянського князівства містить стаття Юрія Диби, присвячена проблемі формування території «Руської землі» в IX - X ст. в контексті функціонування трансєвропейського торгівельного шляху Булгар – Київ - Регенсбург [17, с. 45].

У монографії Андрія Шевченка, Сергія Кудіна та Андрія Настюка досліджується становлення і розвиток князівської влади в IX - X ст., зокрема, аспекти князівської генеалогії та її вплив на процес об'єднання Русі [18].

Наукове дослідження Михайла Брайчевського, включає аналіз відношення князя Ігоря до християн, припущення щодо причетності варягів-язичників до вбивства князя [19].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значні успіхи у дослідженні «Повісті минулих літ», досягнення вітчизняних і зарубіжних учених щодо висвітлення різних аспектів життя та діяльності князя Ігоря, низка ключових питань залишається недостатньо вивченою або потребує нового переосмислення. Зокрема, недостатньо розкритими залишаються питання початку виконання Ігорем князівських функцій, відносини Ігоря з печенігами, висвітлення причин, що спонукали Ігоря замиритися з Візантією, склад «княжья», згаданого у русько-візантійському договорі 944 р., обставини загибелі князя.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в з'ясуванні окремих аспектів діяльності князя Ігоря, що сприятиме процесу дослідження початкового етапу формування руської держави.

Завдання статті:

1. Обґрунтувати припущення про спільне правління князів Ігоря та Олега.

2. Проаналізувати відносини Ігоря з частиною печенігів.
3. Визначити дійсні причини замирення Ігоря з Візантією.
4. Дослідити різні версії загибелі князя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Князь Ігор в руській історії є таємничою особою. В літописах подаються суперечливі свідчення про нього, починаючи з народження й до смерті. Знаний сучасний український дослідник давньоруської доби Олександр Филипчук переконливо обґрунтував неточності конструювання хронологічної сітки правління Олега та Ігоря, яку дослідники традиційно пов'язують із добою візантійських імператорів Лева VI Мудрого та Романа I Лакапіна, «змушуючи» руських князів помирати одразу ж після успішних походів і укладення мирних договорів з Візантією [7, с. 18].

Щодо розходжень у даті народження Ігоря, які відбиті у різних письмових свідченнях (згідно Никонівського зведення Ігор народився у 865 р., а у «Повісті минулих літ» за Лаврентівським списком сказано, що у 882 р. малого Ігоря несли на руках) відомий український медіавіст, генеолог Леонід Войтович припускав існування «двох Ігорів: сина Рюрика, якого Олег відсунув від правління, та його тезку (можливо внука Рюрика і сина Ігоря Рюриковича), який дочекався свого часу по смерті Олега». Така версія, на думку дослідника, цілком пояснює і пізнє народження Святослава [11, с. 210-211]. Хоча варто зазначити, що інший відомий дослідник руської історії Володимир Ричка ставить це припущення під сумнів [12, с. 82].

Загадковість постаті Ігоря викликає у науковців сумніви щодо достовірності літописних свідчень про його родинні зв'язки з Рюриком. Зокрема, відомі руські книжники Іларіон та Іаков Мніх розпочинали історію Русі з князювання Ігоря. [3, с. 212, 4, с. 225].

Відомий дослідник давньої історії Русі Ольга Щодра теж заперечує варяжське походження князя Ігоря, аргументуючи це тим, що між появою у літописах слов'янського імені Ігор і скандинавського Інгвар лежить півтора

століття та й одночасне вживання цих імен заперечує їх тотожність (зокрема син рязанського князя Ігоря Глібовича називався Ингвар Ігоревич, а не Ігор Ігоревич) [20 с. 123-124].

Омелян Пріцак у світлі теорії про східне походження державності на Русі називав Ігоря волзько-руський каганом [21, с. 99]. Такий титул руського князя (каган, хакан) ми зустрічаємо й у західних («Бертинські анали (839 р.)» [3, с. 53]) та арабських (наприклад, у творі Абу Ахмеда ібн - Омара ібн - Даста «Книги дорогоцінних скарбів» [3, с. 73]) джерелах. О. Щодра вважає, що логічним поясненням наділення таким титулом київських правителів є намагання сучасників прирівняти їх до візантійського імператора, володарів сусідніх держав (Хозарії і Волзької Болгарії) [22 с. 251].

У «Повісті минулих літ» під 903 р. міститься такий запис: «Коли Ігор виріс, він ходив вслід за Олегом, і кожен слухався його» [1, с. 16]. Леонід Махновець вважає, що мова йде про походи, не уточнюючи їх мету. На нашу думку в даній частині літопису мова йде про полюддя.

Збір данини був однією з головних функцій княжої влади. Повністю поділяємо думку відомого медієвіста Наталі Яковенко, що процес об'єднання слов'янських племен навколо Києва розтягнувся до кінця X – початку XI, а до того ці терени являли собою «державу без території». В ній військовий колектив (княжа дружина) жив окремо від місцевого населення, нав'язуючи йому відносини данництва чи союзництва [23, с. 37].

Микола Котляр, визначаючи князювання Олега та Ігоря початковим етапом формування руської держави, теж наголошував на зборі данини київським князем як важливому фактору даного процесу. У цьому світлі запис літописця під 913 р., де йдеться про відмову древлян платити данину Ігорю після смерті Олега, трактується як заперечення визнання його влади [9, с. 140]. Цю думку дослідник конкретизує у своїй фундаментальній праці «Історія суспільного життя Русі», де наголошує, що «затворишася» означало

перестали платити данину Києву, коритися владі київського князя та не визнавати його суду [10, с. 42].

З правознавчих позицій положення про те, що в період формування руської державності збір данини входив до основних функцій князівської влади підтверджують у спільному дослідженні Шевченка А., Кудіна С., Настюка А. [18, с. 97].

Вірогідно, що інформація літописця під 903 р. є свідченням того, що Ігор був співправителем Олега (не будемо вдаватися до дискусії щодо міфічності постаті Олега в руській історії [6, с.68]). Це підтверджує і наступний запис, датований 907 р. : «Пішов Олег на греків, Ігоря zostавивши в Києві» [1, с. 17]. Іншими словами, на час відсутності Олега функції правителя Русі продовжив виконувати Ігор. Леонід Войтович хоча й з певними застереженнями теж вважав, що Ігоря можна розглядати як співправителя Олега [11, с. 211]. Спільне правління Ігоря та Олега припускає і Володимир Ричка, щоправда в іншій конфігурації (Олег співправитель Ігоря) [12, с. 26].

Суперечливі оцінки в історичній літературі містять відносини Ігоря з печенігами. В «Повісті минулих літ» перший запис про печенігів датується 915 р.: « Уперше прийшли печеніги на Руську землі, вчинивши мир з Ігорем, пішли до Дунаю» [1, с. 24]. Наступний запис відноситься до 920 р.: « Ігор же воював проти печенігів» [1, с. 24]. Окремі дослідники так трактують ці літописні свідчення: попередній мир Ігоря з печенігами був нетривалим, і кочівники вже через п'ять років повторили свій набіг. Однак, літописець не пише про відбиття нападу, навпаки – Ігор воював печенігів. Саме на таку дію князя наштовхує й опис цих подій Іваном Крип'якевичем [24, с. 41]. Можна припустити, що ця війна Ігоря проходила для князя успішно. Свідченням того є літописний переказ подальших відносини з кочівниками. Зокрема, у 944 р. Ігор «печенігів найняв, і , заложників у них взявши, рушив на Греків» [1, с. 25], а згодом, уклавши з візантійським імператором мир, князь «повелів

печенігам спустошити Болгарську землю» [1, с. 26]. Останнє є підтвердженням того, що печенізькі племена (або хоча б якась їх частина) перебували у васальній залежності від київського князя. До речі, інформація про черговий набіг печенігів на Русь в Літописі датується лише 968 р., і припадає він на час відсутності у Києві князя та більшості його військ.

В історичній оповіді про Ігоря особливе місце займають його походи на Візантію у 941 р. та 944 р. Передовсім зазначимо, якщо у іноземних джерелах похід 941 р. залишив значний слід, то похід 944 р. викладається лише у «Повісті минулих літ», що ставить його історичність під сумніви. Так, Олексій та Петро Толочки припускали, що другий похід Ігоря був результатом намагань літописця пояснити, яким чином з'явився договір 944 р. [6, с. 67]. Не вдаючись до дискусії щодо історичності двох походів, зупинимося на аналізі їх викладу автором Літопису.

Похід 941 р. замальовується як невдалий. Важливий подальший перебіг подій. Згідно Літопису Ігор з поразкою не змірився, а «прийшовши, став збирати численних воїв. І послав він по варягів за море, закликаючи їх проти греків маючи намір знову піти на них» [1, с. 25]. Отже князь зразу ж після невдалого походу формує нову дружину (напевне запрошені варяги становили її значну частину, якщо не основу, а частину перевіреної «старої» дружини князь мав би залишити для безпеки у Києві). Тому не дивно, що на пропозицію греків щодо мирної угоди саме дружина (в якій напевно було багато новоприбулих варягів) порадила: «якщо так говорить цесар, то чого нам більше від сього хотіти – не бившись, узяти золото, і срібло, і паволоки?» [1, с. 26]. Як слушно зазначав Володимир Ричка, рішення про відмову від військових дій Ігор прийняв на вимогу дружини (отже проти своєї волі) [25, с. 53-54]. Та й ще візантійці «підстрахувалися» - запропонували «відкупного» і печенігам: «Так само й печенігам послали вони паволок і золота багато» [1, с. 26]. Що ж залишалося діяти Ігорю без наwerbованих варягів і печенігів окрім того, щоби

погодитися на пропозицію греків. До речі, Ігор відступив, навіть не зафіксувавши умов договору. Що це: свідчення слабкості чи впевненість у своїй перевазі, впевненість в тому, що греки не ризикнуть порушити умови усних домовленостей?

Важливим для розуміння подальшого ходу подій (особливо русько-болгарських відносин) має свідчення літописця, що під час походів 941 р. та 944 р. корсунці та болгари попереджували візантійців про небезпеку. Саме тому Ігор, замирившись з греками, «повелів печенігам пустошити Болгарську землю» [1, с. 26].

Повернемося до договору 944 р., який містить цілу низку важливих змін як у руському суспільстві, так і в русько-візантійських відносинах, які відбулися після укладення попередніх угод 907 р. та 911 р.

Передовсім зазначимо, що, згідно «Повісті минулих літ», у 907 р. інтереси Олега на перемовинах з імператором представляли п'ять посланців без чіткого визначення їх статусу; у 911 р. – п'ятнадцять посланців «від народу руського», «послані від Олега, великого князя руського, і всіх, що є під рукою його, світлих бояр» [1, с. 20]; у 944 р. названі посланці від самого Ігоря та членів його родини – «всякого княжъя», бояри та купці, статус яких різнився наявністю золотих чи срібних печаток (згадано 24 посла та 25 купців). Можна дізнатися навіть про родинні відносини осіб, від імені яких укладена угода: великий князь Ігор, його син Святослав, дружина Ольга, племінник Ігоря Ігор. Названі послани від осіб з невизначеним статусом « Уліб - Володиславів, Каніцар - Предславин; Шигоберн - Сфандри, жони Улібової, Прастен - Турдів, Лібіар - Фостів, Грім - Сфірків, Прастен - Якуна, племінника Ігоревого; Кари - Тудків, Каршев - Тудорів, Єгрі - Єрлісків, Воїст - Воїків, Істр - Яміндів, Прастен - Бернів, Ятвяг - Гунарів, Шібрід - Алданів, Кол - Клеків, Стеггі - Єтонів, Сфірка - [.....?], Алвад - Гудів, Фудрі - Тулбів, Мутор - Утінів» (перелічено двадцять п'ять осіб) [1, с. 20].

На думку Леоніда Войтовича частина названих сановних осіб можливо представляють родину Ігоря від іншої дружини, а інші - племінних князів, що визнали зверхність київського володаря [11, с. 212-214].

Михайло Грушевський вважав, що відсутність у договорі 944 р. ім'я Мала (який був відомий літописцю) свідчить, що в поданий реєстр «княжья» племінних князів не включали, адже вони перебували під зверхністю київської династії і «безпосередньо не входили в державну та дружинну організацію» [26, с. 424-425].

Зміст візантійсько-руської угоди 944 р. відбиває суттєві зміни як у структурі руського суспільства - зростанні князівського роду, так і в суспільних відносинах – ролі великого князя, становищі боярства, посилення позицій купецтва тощо. Відносно останнього, то, на нашу думку, певні обмеження щодо руської торгівлі, які містив договір 944 р., свідчать не стільки про послаблення позицій київського князя, як про зростання масштабів руської торгівлі.

До-речі, щодо питання: чи був Ігор християнином чи язичником, то автор «Повісті минулих літ» дає однозначну відповідь: «І на другий день призвав Ігор послів і прийшов на пагорби, де стояв Перун. І поклали [руси] оружжя своє, і щити, і золото, і присягнув Ігор, і мужі його, і скільки [було] поган-русів» [1, с. 30]. Отже хреститися він міг хіба що після укладення грецької-руської угоди напередодні походу в Древлянську землю.

Однак, варто зазначити, що Володимир Ричка вважає, що небезпідставно відомий знавець історії Церкви Євген Голубинський називав Ігоря «таємним» або «внутрішнім» християнином. Голубинський допускав, що навернення Русі у християнство могло статися незадовго до укладення угоди Русі з Візантією, і що воно « було вимовлене Греками як своєрідна моральна запорука мирної поведінки Києва на майбутнє» [12, с. 92].

Ці твердження Голубинського поділяв і Михайло Брайчевський, який вважав, що відношення князя Ігоря до християн було поза сумнівом толерантним і в його оточенні християни переважали язичників [19, с. 83-84]. Хоча, на перший погляд, історик суперечить собі, коли згодом твердить, що Ігоря було вбито в ході «феодальної війни, спровокованої змаганнями воєводи Свенельда та основної частини київської дружини» [19, с. 88]. А можливо оточення князі і основна частина дружини, підконтрольна Свенельдові, це різні поняття?

Леонід Войтович теж стверджував, що в часи Ігоря у Києві було толерантне відношення до християн, а частина оточення князя була християнами [11, с. 212].

Чимало суперечливих моментів і у літописних свідченнях щодо смерті Ігоря. Починається ця сумна історія літописним твердженням 945 р.: «Сказала дружина Ігореві: «Отроки Свенельдові вирядилися оружжям і одежею, а ми — голі. Піди-но, княже, з нами по данину, хай і ти добудеш, і ми» [1, с. 25]. Перше запитання – чому «голі»? Адже під час походу 944 р. «... цесар послав до Ігоря ліпших бояр, прохаючи і кажучи: «не ходи, а візьми данину, що її брав Олег, і я придам іще до тої данини» [1, с. 25]. Отже данина була більша ніж у Олега. А візантійська данина війську Олега була чималою - по 12 гривен «на ключь» (на думку Миколи Котляра, 12 гривен на човен, в якому сиділо сорок воїнів [10, с. 28]).

До речі, ще після смерті Олега (за Літописом у 913 р.), Ігор «пішов на древлян і , перемігши, наклав на них данину, більшу від Олега» [1, с. 24].

Повернемося до 944 р. Згідно Літопису Ігор «узавши в греків золото і паволоки на всіх воїв, вернувся назад і прийшов до Києва, до себе» [1, с. 26]. То чому дружина «гола»? Можливо мова йде про ту частину дружини, яка під час походу на Візантію залишалася у Києві, і не отримала контрибуції від

греків (на відміну від найманців варягів, що ймовірно перебували під оперативним керівництвом Свенельда).

Єдиний опис смерті Ігоря (прив'язали до стовбурів дерев і розірвали навпіл) містить праця Лева Діакона, де вказано, що князь загинув від рук «германців» [6, с. 68]. Виникає питання: кого хроніст згадує під назвою «германців»?

Олександр Филипчук, аналізуючи працю візантійського історика, схиляється до думки, що у тексті мова йде про варягів [7, с. 23].

Прийнявши це аргументоване припущення за істину, задамо собі запитання: яку віру більшість варягів сповідували – були вони язичниками, чи християнами? Михайло Брайчевський, на нашу думку, справедливо критично ставився до дореволюційних російських істориків, які здебільшого називали варягів християнами. На думку історика, це було наслідком пануючої в той час «нормандської теорії». Вчений вважав, що варяги, очолювані Олегом і першими Рюриковичами, являли собою «язичеську хвилю, що зумовила тимчасову поразку християнської церкви на Русі» [19, с. 85].

А коли припустити, що до смерті князя Ігоря мали пряме відношення варяги (переважно язичники), то в думках поринає передовсім одне ім'я – Свенельд. Петро Толочко, на сторінках своєї фундаментальної праці «Київська Русь», дискутуючи з О. Шахматовим, який висловив здогад про те, що Ігор зіткнувся із Свенельдом із-за древлянської данини і у цьому зіткненні був убитий, твердив: «Якби це справді було так, непереливки було би Свенельдові в роки правління властолюбної Ольги. Тим часом почував він себе досить упевнено» [5, с. 57].

Інша невідповідність: якщо з Ігорем загинула «невелика дружина», чому древляни, відчули достатньо сил, щоби претендувати на домінуючу роль на Русі? Хіба похід 944 р. вилився київському князеві у важкі трати, чи є

свідчення, що, найняті Ігорем варяги повернулися додому? А можливо древлян просто зробили «цапами відбувайлами»?

Висновки. Отже, можна стверджувати, що князь Ігор був співправителем Олега. Він розширив території підвладних земель, зумів побороти спротив ряду племінних князів, збільшив надходження до великокняжої скарбниці, підпорядкував Києву частину кочових племен. Його внутрішня і зовнішня політика характеризувалася активізацією процесу об'єднання східнослов'янських племен, подальшим утвердженням централізованої влади, зміцненням міжнародного авторитету Русі, розвитком її економічних і культурних зв'язків із сусідніми народами.

Потребують подальшого дослідження питання родинних відносин князя Ігоря, доля членів київської династії, названих в договорі 944 р., обставини загибелі князя та її наслідки для наслідування князівської влади. Це сприятиме глибшому розумінню тих важливих процесів, які мали місце в політичному житті молодого руської держави.

Список використаних джерел:

1. Літопис руський. Київ : Дніпро, 1989. 591 с.
2. Багалій Д. Нарис української історіографії. Том 1: Літописи. Київ: Друк. Всеукр. акад. наук, 1923. 138 с.
3. Петровський М. Н. Історія України в документах і матеріалах. Т. 1: Київська Русь і феодальні князівства XII–XIII століть. Київ: Цетр навчальної літератури, 2019. 310 с.
4. Тисяча років української суспільно-політичної думки. У 9-ти т. Т. І: X–XV ст. / Ред. кол.: Т. Гунчак (голова, наук. ред.), О. Сліпушко та ін. Київ: Дніпро, 2001. 632 с.
5. Толочко П.П. Київська Русь. Київ: Абрис, 1996. 360 с.

6. Толочко О.П., Толочко П.П. Київська Русь. Київ: Альтернативи, 1998. 352 с.
7. Филипчук О. Князь Ігор в “Історії” Лева Диякона. *Питання історії України*. 2011. Т. 14. С. 18-25.
8. Котляр М.Ф. Історія України в особах. Давньоруська держава. Київ: Україна, 1996. 238 с.
9. Котляр М. Давньоруська державність: народження, розквіт, приєднання. *Україна крізь віки: Збірник наукових праць на пошану академіка НАН України професора Валерія Смоля*. Київ: Інститут історії НАН України, 2010. С. 137-154
10. Котляр М.Ф. Історія суспільного життя Русі: Нариси. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2016. 288 с.
11. Войтович Л. В. Княжа доба: портрети еліти : [монографія] / Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Біла Церква: Видавець Олександр Пшонківський, 2006. 782 с.
12. Ричка В. Княгиня Ольга. Київ: Альтернативи, 2004. 336 с.
13. Петков С. Роду княжого. Київ: Ліра-К, 2024. 126 с.
14. Андросчук Ф. О. Від вікінгів до Русі / Нац. музей історії України. Київ: Фенікс, 2022. 208.
15. Арістов В., Качур Г., Грицак Я., Свириденко М., Рунова С. Навігатор з історії України. Русь. Портал, 2024. 416 с.
16. Грицак Я., Качур Г., Синиця Є., Цегунов І. Навігатор з історії України. Темні віки. Портал, 2025. 144 с.
17. Дибя Ю. Формування території «Руської землі» в IX - X ст. в контексті функціонування трансєвропейського торговельного шляху Булгар-Київ-Регенсбург. *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Науковий збірник. Матер. 55 Всеукр. наук. істор.-краєзнавч. конф.* Луцьк, 1915. С.43-50.

18. Шевченко А.Є., Кудін С.В., Настюк А. А. Становлення та розвиток князівської влади в Київській Русі в IX – на початку XII ст. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. 468 с.

19. Брайчевський М. Ю. Утвердження християнства на Русі / АН УРСР, Ін-т археології. Київ: Наукова думка, 1988. 259 с.

20. Щодра О. Між норманізмом та антинорманізмом: дискусії про походження Русі у світлі писемних джерел. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету: Збірник наукових праць*. Випуск № 19-20. Ювілейний збірник на пошану Степана Качараби. Львів, 2019. С. 115–139.

21. Прицак О. Походження Русі. Стародавні скандинавські джерела. Том 1. Київ: Обереги, 1997. 1084 с.

22. Щодра О. «Звідки пішла Руська земля...»: історія проблеми та сучасні дискусії про походження Русі в російській історіографії. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2017. Спецвипуск. С. 235–253.

23. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ: Критика, 2005. 584 с.

24. Крип'якевич І. П. Історія України. Львів: Світ, 1990. 519 с.

25. Ричка В. М. За літописним рядком : іст. оповіді про Київську Русь. Київ: Радянська школа, 1991. 204 с.

26. Грушевський М. С. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. Т. I: До початку XI віка / Археографічна комісія АН УРСР, Інститут історії України АН УРСР; Український науковий інститут Гарвардського університету; Канадський інститут українських студій Альбертського університету; Центр досліджень історії України ім. Петра Яцика. Київ: Наукова думка, 1991. 736 с.